

Дуліба Є. В.

доктор юридичних, наук, професор, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне), науковий співробітник кафедри цивільного права факультету права та адміністрації Ягеллонського університету (м. Краків Польща)¹

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) 2019/771 ВІД 20.05.2019 РОКУ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Прийнятим Законом України від 10 червня 2023 року № 3153-ІХ «Про захист прав споживачів» (далі - 3153-ІХ) [1] суттєво змінено українське законодавство у сфері захисту прав споживачів, адаптовано положення різних директив, в тому числі і Директиви Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2019/771 від 20 травня 2019 року про деякі аспекти, що стосуються договорів про продаж товарів, про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2017/2394 і Директиви 2009/22/ЄС та про скасування Директиви 1999/44/ЄС (далі - Директива 2019/771) [2], заповнивши прогалини, що існували, а також здійснено кроки до наближення до законодавства ЄС у сфері захисту прав споживачів. Незважаючи на те, що у Прикінцевих та Перехідних положеннях Закону № 3153-ІХ зазначено, що він набирає чинності 07 липня 2024 року або ж після закінчення дії воєнного стану в Україні, залежно від того, яка з цих дат буде першою, слід зупинитися на окремих негативних аспектах імплементації положень Директиви 2019/771.

При впровадженні положень Директиви 2019/771 український законодавець не дотримався принципу, що захист, який надається споживачам, має бути ширшим, ніж захист, який надається споживачам в окремих правовідносинах. Погоджуючись з думкою М. Томали і Ф. Цоля, варто зробити висновок, що законодавець, прийнявши Закон № 3153-ІХ, обрав потенційно легший шлях імплементації Директиви 2019/771, оскільки відсутня потреба вносити радикальні зміни до всіх нормативно-правових актів приватного права, а лише до цього нормативно-правового акту[3].

В той час, як у Директиві 2019/771 йде мова про відповідність товарів (стаття 5), суб'єктивні та об'єктивні вимоги до відповідності (стаття 6 та 7), неправильне встановлення товару (стаття 8) при оцінці того, чи виконує продавець своє основне зобов'язання щодо продажу товару покупцеві, у Законі № 3153-ІХ і в ЦК України і надалі використовуються поняття «недолік», «недолік товару», «товар з недоліком», «товар належності якості», «товар неналежної якості» (наприклад, у статті 678 ЦК України йде мова про товар неналежної якості, у статті 679 ЦК України – про недоліки товару, за які відповідає продавець, у статті 708 ЦК України – про товар неналежності якості) [1; 4]. До того ж і поняття «відповідність товару» та «невідповідність товару» вживається також і у Конвенції Організації Об'єднаних Націй про договори

¹ Ці тези є частиною дослідження в рамках проекту “Homo consumens, Homo ecologicus - ecological efficiency test of the new directive on certain aspects concerning contracts for the sale of goods”, що фінансується Національним Центром Науки в Кракові за № 2019/34/A/HS5/00124

міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (стаття 35, 36, 39, 40), до якої Україна приєдналася ще у 1989 року і яка набула чинності для держави з 01 лютого 1991 року [5].

У Законі № 3153-IX оновлено положення щодо прав споживачів у випадку придбання товару з недоліком, закріплюючи право здійснити одну з таких дій, як проведення гарантійного ремонту товару та здійснення гарантійної заміни товару та такий самий або аналогічний товар. Однак виникає подвійне тлумачення цієї норми: по-перше, ремонт і заміна можуть розглядатися як один з варіантів, який може обрати споживач; по-друге, заміна може вважатися неможливою без попереднього ремонту. Поряд з цим, у статті 678 ЦК України міститься перелік інших дій споживача, таких як: пропорційне зменшення ціни, безоплатне усунення недоліків товару в розумний строк, відшкодування витрат на усунення недоліків товару, а також відмова від договору з вимогою повернення сплаченої за товар грошової суми, вимагання заміни товару [4]. А у ч.2 статті 20 ГК України визначаються взагалі інші шляхи захисту своїх прав і законних інтересів, в тому числі споживачів: визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом [6].

Викликає дискусії стаття 30 Закону № 3153-IX, де з-поміж суб'єктів системи захисту прав споживачів виділено центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, компетентний орган та інші державні органи, які здійснюють захист прав споживачів у відповідних сферах [1].

Аналізуючи визначення поняття «компетентний орган», можна дійти до висновку, що законодавець запозичив цей термін з міжнародного приватного права, що використовує це поняття для визначення відповідних органів щодо зносин у міжнародних договорах (ст. 8, 78, 79 Закону України «Про міжнародне приватне право») [7]. Поряд з цим, якщо центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері захисту прав споживачів є Міністерство економіки України [8], то виникає питання які ж органи державної влади є компетентним органом та які органи державної влади є іншими державними органами, які здійснюють захист прав споживачів у відповідних сферах. Наприклад, у Законі України від 09.11.2017 № **2189-VIII** «Про житлово-комунальні послуги» зазначається, що «... захист прав споживачів житлово-комунальних послуг здійснюється уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства про захист прав споживачів...» (стаття 16) [9], тобто Державною службою України з

питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, що реалізує державну політику з державного контролю за дотриманням законодавства про захист споживачів і реклами в цій сфері та здійснює контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів, за дотриманням реклами в частині захисту прав споживачів реклами[10]. Звідси слідує питання: Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів є компетентним органом чи іншим органом, що здійснює захист прав споживачів у відповідних сферах. Аналогічна ситуація виникає щодо віднесення до тієї чи іншої категорії інших суб'єктів, наприклад, Антимонопольного комітету України (здійснює захист економічної конкуренції на засадах пріоритету прав споживачів)[11], Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (здійснює захист прав споживачів товарів (послуг) на ринку, що перебуває у стані природної монополії та на суміжних ринках у сферах електроенергетики, теплопостачання, централізованого водопостачання і водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів, у нафтогазовому комплексі)[12] чи Національного банку України (здійснює захист прав споживачів фінансових послуг)[13].

Варто звернути увагу на впровадження українським законодавцем тих необов'язкових положень Директиви 2019/771, де країни можуть скористатися своїми дискреційними повноваженнями, зокрема статей 3(5) та (7), 10(6), 11(2), 12 та 17(4) Директиви. На жаль, Україна не скористалася своїми дискреційними повноваженнями в повній мірі. Наприклад, вибираючи період визнання існування невідповідності з моменту доставлення товару протягом якого будь-яка невідповідність вважатиметься такою, що існувала на момент доставлення товару, крім окремих випадках, коли доведено інше або коли ця презумпція є несумісною з характером товару або з характером невідповідності, український законодавець з-поміж варіантів однорічного чи дворічного періоду, обрав менший період (стаття 6), поряд з цим як більшість держав-членів ЄС обрали дворічний період.

Виходячи з того, що норми, які регулюють відносини за участю споживачів не є самостійним розділом приватного права, а включають деякі винятки із загальних принципів приватного права, ці ж норми засновані на глибоко вкорінених основоположних принципах і не можуть існувати поза ними [14], вважаю, що Україна повинна прагнути до створення системи захисту прав споживачів, сумісної з системою ЄС, що вимагає перегляду чинного законодавства у цій сфері. Це можна здійснити шляхом імплементації положень Директиви 2019/771 та Закону 3153-IX у ЦК України, що забезпечить узгодженість та ефективність правового регулювання, а також усунути дублювання положень щодо захисту прав споживачів у всіх інших нормативно-правових актах, а також сприятиме гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами.

Список використаної літератури:

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text>

2. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2019/771 від 20 травня 2019 року про деякі аспекти, що стосуються договорів про продаж товарів, про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2017/2394 і Директиви 2009/22/ЄС та про скасування Директиви 1999/44/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-19/conv#n3
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Томала М., Цолль Ф. Проблема узгодженості українського приватного права із положеннями директиви 2019 771 щодо прав споживачів у разі невідповідності товару, переданого за договором купівлі-продажу". *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. no. 4, Mar. 2023, pp. 149-57. doi:10.35774/app2022.04.14
5. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003?find=1&text=%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%82#Text
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
7. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
8. Питання Міністерства економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text>
9. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>
10. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>
11. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>
12. Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: указ Президента України від 10.09.2014. № 715/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715/2014#Text>
13. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
14. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/EUROPEAN_PRIVATE_LAW/EN_EPL_20100107_Principles_definitions_and_model_rules_of_European_private_law_-_Draft_Common_Frame_of_Reference_DCPR.pdf